

Amir Džinić, MA
Institut za historiju
Univerzitet u Sarajevu

UDK 39 (496.5) (049.3)
DOI 10.57136/2744-2500.2024.19.19.259

ROBERT ELSIE, ALBANSKA PLEMENA: POVIJEST, DRUŠTVO I KULTURA

Društvo albanskih nakladnika – DEA, Sisak, 2022

Godine 2022. izdavačka kuća DEA objavila je prevod historijskog djela sa engleskog jezika koji je priredila Ljiljana Koci, a čije izvorno izdanje potpisuje kanadski albanolog Robert Elsie (1950-2017). Riječ je o autoru njemačkog porijekla rođenom u Kanadi koji je objavio veliki broj knjiga i članaka koji se tematski uglavnom, odnose, na albanske studije, odnosno različite aspekte albanske kulture, književnosti, historije, folkloru i drugih pitanja. Za južnoslavensko govorno područje ovo djelo predstavlja novitet i uveliko doprinosi obogaćivanju spoznaja o prošlosti, kulturi, običajima, tradiciji, religiji, folkloru, mentalitetu i drugim segmentima života kod Albanaca. Iako se knjiga svojim sadržajem odnosi ponajviše na plemena sjeverne Albanije, što se iz samog naslova ne bi dalo zaključiti, knjiga nudi i opće podatke o albanskom narodu kroz historiju. Pored šireg Uvoda (str. 8-16), koji tretira različita pitanja, u osnovi je djelo konceptualno podijeljeno na deset poglavlja dok se na kraju knjige nalaze Pojmovnik (str. 259-264) i Bibliografija (str. 265-285). Za svako pleme na području jedne regije koja predstavlja jedno poglavlje u knjizi, dati su podaci o geografskom položaju, vjerskoj pripadnosti, broju stanovnika, legendama, porijeklu, zanimljivim činjenicama iz prošlosti te istaknutim predstavnicima tog plemena. Prvo poglavlje nosi naziv “Plemena sjevernih albanskih Alpa (Malësia e Madhe)” (str. 17-78) i u njemu se daje historijat deset različitih plemena. Drugo i treće poglavlje se odnosi na “Plemena regije Pulat i Dukagjin” (str. 79-117), u kojem su dati podaci o jedanaest plemena. Četvrto, peto i šesto poglavlje je posvećeno “Plemenima planinske visoravni Đakovice, Lezha i Kruja” (str. 118-173) u kojima je obrađeno ukupno osamnaest plemena. U sedmom i osmom poglavlju predstavljena su “Plemena regije Mirdite i Mat”

(str. 174-220) u kojima je prikazano deset plemena. Deveto poglavlje nosi naziv "Plemena gornjeg toka rijeke Drim" (str. 221-247) i odnosi se na pet plemena. U posljednjem poglavlju "Manja plemena" (str. 248-258), pružene su informacije o čak dvadeset i tri plemena.

Ova knjiga nudi osvrt na tezu o porijeklu Albanaca, njihovom stanovništvu, geografskom razmještanju, ukupnoj populaciji i statusima albanskog jezika u različitim državama. Čitaoci saznaju o podjeli albanskog stanovništva na dvije skupine (sjeverne - zvane Gege i južne zvane - Toske), te da među njima ne postoje samo jezičke razlike, već i značajne razlike u kulturnoj dimenziji. Pored toga, pojašnjen je historijat albanskog plemenskog društva i njihovo prožimanje sa slavenskim plemenima susjedne Crne Gore budući da su pogranična plemena imala bliske kontakte tokom stoljeća. Također, autor navodi da jezik i religija nisu uvijek bili element podjele. Pojašnjava da termin *pleme* na albanskom jeziku počiva na dva vrlo različita pojma od kojih je prvi *fis* u značenju pleme ili klan u kojem se smatralo da su svi muški članovi istog porijekla u sjevernom albanskom kontekstu. Ističe da oni nisu sklapali brakove unutar svog plemena, nego su se obično ženili ženama iz drugih nesrodnih plemena što je u konačnici značilo da je *fis* pleme u smislu krvnog srodstva bez obzira na teritorij. Kada je u pitanju drugi koncept, riječ je o *bajraku* koji je više bio politički entitet i podrazumijevao određeni geografski teritorij. Doznajemo da je nasljedni poglavar *bajraka* bio bajraktar (nositelj zastave), odnosno vojskovođa plemena odgovoran za odbranu i vanjske odnose. Dakle, *bajrak* je podrazumijevao područje, dok je *fis* podrazumijevao srodstvo i porijeklo. Naveden je podatak da je početkom 20. stoljeća u sjevernoj Albaniji postojalo oko 150 bajraka. Međutim, kako Elsie tvrdi, dolazilo je do preklapanja dvaju koncepata što je dovodilo do nastanka specifičnih plemena na sjeveru. Da je riječ o fluidnosti, potkrepljuju i podaci austrijskog inženjera koji je pješačio sjevernim albanskim planinama 1903. godine i zabilježio da je osnova *fisa* genetski odnos, a *bajrak* grupiranje familija koje žive na istom teritoriju. On je mišljenja da je ta općenita definicija pretrpjela određene izmjene tokom vremena, a kao potvrda tome za primjer navodi pleme Mirdite u kojem su samo tri *bajraka* bila međusobno povezana: Oroshi, Spaći i Kushneni. Njima su se plemena Fani i Dibrija pridružila kasnije. Tako se prva tri *bajraka* nisu ženila međusobno, ali su se ženili sa osobama iz plemena Fani i Dibrija. U knjizi su iznesena i stajališta poznatog stručnjaka za Albaniju, Baruna Franz Nopcsa (1877-1933), koji je utvrdio da većina albanskih plemena vodi porijeklo do dvjestogodišnjeg razdoblja između 1450. i 1650. godine. Također, saznajemo kako su albanska plemena postala autonomne

političke i društvene jedinice sa posebnim osvrtom na period 14. i 15. stoljeća kada je područje sjeverne Albanije bilo na raskrižju između Srbije, Mletačke Republike i Osmanske Države. To je razlog zašto je u knjizi pažnja posvećena i mletačkim interesima i osmanskim osvajanjima Skadra i Kruje 1415. godine. Pri tome, nije izostavljena ni historijska ličnost i uloga Đerđa Kastriotija (1405-1468) poznatog kao Skenderbeg i njegova borba protiv Osmanlija, kao i činjenice da su nekada vladajuće albanske porodice bile prisiljene prikloniti se Osmanlijama ili se povući u planine. Zanimljivim se čini podatak da nakon uspostave osmanske sandžačke uprave u Albaniji i smjenom lokalnih vladajućih porodica, nije postojao nikakav oblik prave vladavine u planinskoj unutrašnjosti zbog čega je preživjela populacija bila prinuđena da brine sama o sebi. Elsie smatra da se o ujedinjenim plemenima s jasnim identitetom i teritorijom (pašnjaka) može govoriti tek u 18. stoljeću. Iznosi stav da je gruba topografija albanskih planina odigrala veliku ulogu u usponu plemenskog društva budući da su one toliko bile izolirane i nepristupačne da Osmanska Država u svom najvećem usponu nije imala potpunu kontrolu nad tim albanskim podanicima. Međutim, čitaoci mogu uvidjeti da nepostojanje stvarnog političkog upravljanja nije značilo nepostojanje zakona zbog čega su data pojašnjenja koja se odnose na običajne zakone poznate kao *Kanon*. Najpoznatija varijanta tog kodeksa bila je *Kanon Lek Dukadžinija*, koji i danas plijeni međunarodnom pažnjom, a odnosi se na albansku krvnu osvetu (*gjakmarrje*). Interesantno je da se krvna osveta na albanskom jeziku kaže *gjakmarrje*, a ne besa, kako često imamo priliku čuti. Na kraju knjige u *Pojmovniku* pod nazivom besa (alb. bes - časna riječ) navedeno je da ona označava zakletve, obećanja ili primirja koje bi se moglo zaključiti između dvije strane kako bi se okončale borbe ili svađe. U knjizi su predstavljena i istraživanja provedena od strane Franz Seibera koji je izvršio prvi popis stanovništva Albanije u ime austrougarskih okupacijskih vlasti 1916-1918. godine, kao i činjenice da ni danas nije neuobičajeno čuti da neko kaže da pripada određenom plemenu uprkos protoku vremena i čestim migracijama. Nesumnjivo je da prevod ove knjige upotpunjuje prazninu na polju historiografije, doprinosi širenju saznanja o albanskom narodu, njegovoj prošlosti i životu općenito, posebno jer je ova tema i metodološki pristup dosta nepoznat na našim prostorima. Uloženi trud i provedena istraživanja Roberta Eliea svakako zaslužuju da budu dio naučne literature koja se oslanja ponajviše na b, h, s jezike, stoga knjigu toplo preporučujemo kako naučnim krugovima, tako i široj javnosti.